

CENTRÍFUGS

MATÍAS LÓPEZ

Fotografies: Francesc Català i Arxiu Nina Gubisch-Viñes

I qui sap? Potser tenien raó els vells estoics quan predicaven que ens hem d'apartar del grup, de la *communis opinio*, de la *dóxa* que a tothom ja li va bé. Ells, els estoics, grecs i romans, sabien que la veritat no pot estar on la massa la cerca. L'excentricitat és una manera de sortir-se'n, d'anar-se'n; no ho pot fer qui vol, sinó qui pot.

Els excèntrics són absolutament necessaris dins la Cultura, tant per acabar-la de constituir —d'arrodonir— com per acabar amb ella i donar lloc a un nou món. L'excèntric sembla viure en un submón, en un món paral·lel, però no és veritat (en tot cas, és propietari d'un extra-món —i potser és un déu a la manera d'Epicur: potser viu en un *intermundus*, en un *metakósmos*—): “L'única diferència entre un boig i jo —deia Dalí— és que jo no estic boig”; l'excèntric preserva una dosi molt alta d'autoconsciència, manté el seu *insight* intacte, i senzillament va més enllà. Tornant a Dalí, el genial artista que va ser (sobretot en els seus inicis, però la genialitat mai no el va abandonar) ja era surrealista abans de ser admès en el cercle dels surrealistes: mentre tots els altres van necessitar l'ortodòxia d'una *démarche intellectuelle*, ell, Dalí, es podia permetre el luxe de ser heterodoxe sense cap mena de filtre acadèmic.

Un bon excèntric no s'improvisa (un bon àcrata, tampoc). Horaci es queixava de qui “anava de poeta” sense ser ni saber ser poeta; jo em queixo de l'excentricitat impostada, de l'afectació, de l'excentricitat gregària. L'excèntric necessita —com respira— ‘centrifugar’; no li va el conformisme de les tendències centrípetes: ha arribat a saber, com savi que és, que és en la irradiació i no en la concentració on ha de trobar-se a si mateix.

L'excèntric té les seves contrafigures: hom pot ser excèntric de baixa qualitat, gairebé una caricatura del que caldria. Els esnobs, per exemple: la pròpia paraula —d'arrel llatina— ens està dient que per ser un bon excèntric s'ha de posseir una *nobilitas*, concepte que aquí interpretarem de bon grat donant a entendre que *nobilitas* vol dir aproximadament ‘condició de culte’; no es pot ser excèntric *sine nobilitate*, és a dir, teoritzant de manera ridícula sobre realitats que desconeixem i sobre les quals ens mancarà la

necessària perspectiva crítica: precisament, quan arriba a posseir aquest meravellós privilegi de la perspectiva crítica, l'excèntric —gairebé com a conseqüència— gaudeix de la prerrogativa de dir literalment el que li dóna la gana (i fins i tot el que no serà ‘políticament correcte’: la correcció política, per cert, tot sovint és una mania centrípeta que no resulta saludable; estem mitificant absurdament la concertació social: voleu dir que no hauríem de denunciar de tant en tant que aquesta societat no ens agrada ni ens convé en moltes de les seves aparents conquestes?).

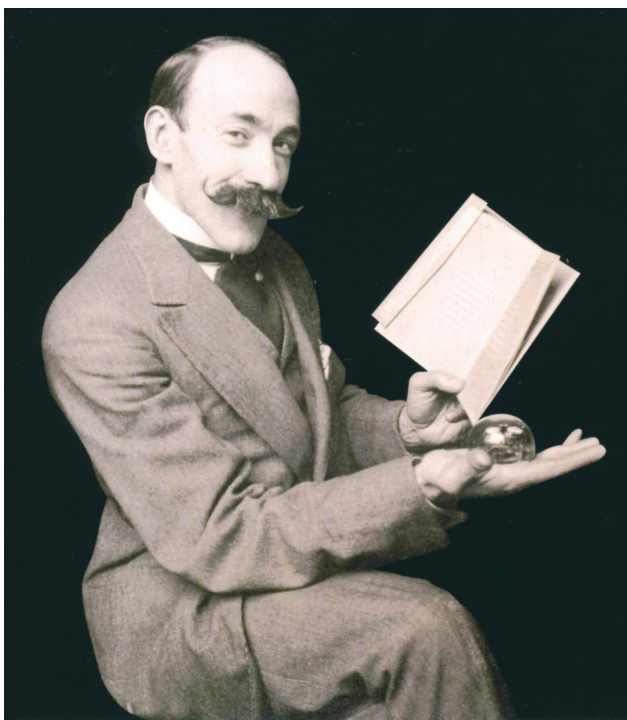
Afirmarem, doncs, que ‘excentricitat’ i ‘distància’ —‘distanciament’, dirien els teòrics— són nocions complementàries. No per altra raó, un excèntric de debò mai podrà ser un pedant. La pedanteria és una altra contrafigura de l'excentricitat. Un excèntric no és de cap manera una persona infantil; no pot. Hi ha una manera ‘culpable’ de ser infantil —la “minoría d'edat culpable” de la qual parlava Kant—, i és aquell conjunt d'actituds intel·lectuals i existencials que no abandonen —per una mena de resistència infantil, podríem dir— els tòpics que van governar la vida anterior a la ruptura amb els *èdips* de cadascú: quan l'individu ja adult manté per atavisme les pautes mentals i morals de l'adolescència, esdevé un pedant i transmet pedanteria (és ben conegut que ‘pedant’ remet al grec *pais* —‘nen’—). L'excèntric és tot el contrari d'un pedant, i si es produeix la identificació entre una condició i l'altra és perquè no s'ha produït el canvi que necessàriament condueix cap al camí sense retorn; val a dir, perquè no ha estat activat el mecanisme de la distància.

L'excèntric cultiva el pensament negatiu: és pessimista, però per una qüestió de metodologia; el pessimisme no és una condició de l'ànim que de manera inevitable es resoldrà en depressió, sinó una eina d'anàlisi implacable —materialista, a la manera de Lucreci— de la realitat que ens envolta, i exigeix una alegria anterior (no sempre perceptible per part de la massa o bé xusma cridanera).

De manera que proposo una desidentificació de l'excèntric amb l'individu grotesc que sobreactua; proposo, de fet, una identificació de l'excèntric amb l'heterodoxe: l'excentrici-

Efimer grafit (Pardinyes, abril 2007).

Retrat de Ricard Viñes.

tat no és pas una qüestió de litúrgia o d'escenografia, sinó una veritable posició intel·lectual davant de la vida, una opció de ciència i d'experiència que —bàsicament— implica una lluita persistent contra la superficialitat i contra la trivialització. L'excèntric acostuma a ser força freudiana: mostra una profunda incapacitat per relacionar-se amb els objectes entesos com a fetixisme de la realitat quantificable; ara bé: tendeix en canvi a ser un mestre de la interconnexió, i fa veritat aquell principi que proclama que la ciència no rau en la cosa estudiada sinó en l'estricta mètode de verificació (on hi caben fins i tot la imatge onírica, l'anticipació, l'associació *ex contrario* i molts altres mestissatges de la ment associativa). L'excèntric invalida el dogma segons el qual la intuïció és la pitjor enemiga de la intel·ligència; en ell, la intuïció és pròpiament la intel·ligència, i em concedireu que no tothom està en condicions de convertir aquesta eina en categoria cosmogònica, en una maquinària perfectament preparada per esdevenir 'cosmovisió'. Com diu l'etimologia mateixa del mot 'intuïció', la tasca de l'excèntric s'orienta —en un moment inicial— cap a la introspecció; però es tracta d'una feina que, tot i el seu caire perentori, és intrínsecament transitòria: ben aviat, molt aviat, i com!, l'excèntric esclata en una mena de pluja seminal que, voluptuosament, acaba confonent-se amb la subversió.

Naturalment, qui llegeixi aquest escrit pensarà legítimament que el seu autor s'ha deixat portar per uns esquemes

més aviat psicoanalítics que estètics; però tinc quelcom a afegir en aquest punt: mai una teoria del coneixement o de la ciència ha pogut separar amb èxit 'física' del que podríem anomenar 'indagació sobre les passions'. Quan a Tchaikòvski se li va acudir l'excèntricitat —l'extravagància: 'caminar desbordant els marges'— de concloure la seva Sisena Simfonia amb un moviment final 'patètic' i no pas triomfant (contra el que imposava la tradició), va haver de patir la incomprensió dels puristes, que el van titllar no només d'excessivament heterodoxe sinó gairebé d'herètic; i tanmateix es tractava d'una operació sense cap mena de dubte revolucionària: a la semàntica del destí tràgic que condueix a la consciència de la mort imminent li calia el vestit d'una inspiració i d'una orquestració fosca i sense cap concessió a l'optimisme, de la mateixa manera que un poema èpic —en l'àmbit de la literatura grecollatina— no pot ésser guarnit amb una versificació eòlica sinó que ha de ser guarnit amb el ritme dactílic. Tot això l'excèntric ho sap, perquè conrea un art de l'extravagància metòdica en el qual és irrenunciable la idealització de la Forma, que al capdavall sempre ha estat més decisiva —en l'univers de les arts— que el tema o l'argument; aquesta ha estat la raó fonamental per la qual l'academicisme ha blasmat sempre les aportacions dels excèntrics, reduïdes injustament —i massa sovint— a excessos neuròtics d'una ment patològica. Però tots sabem que art i neurosi comparteixen llit de la manera més natural.

L'artista excèntric —també l'home del carrer excèntric— desenvolupa una admirable capacitat de 'respirar per la ferida': la seva proverbial inadaptació als criteris de la política (en el sentit més ampli, que és l'aristotèlic) li atorga una de les formes de clarividència més honestes que hi pugui haver, que és aquella que porta a utilitzar el llenguatge sense restriccions, a pèl, tal com raja, peti qui peti. La irreverència verbal és patrimoni de l'heterodòxia (que és una variant de l'excèntricitat); la *parrèsia*, la *libera lingua*, és aliena a les forces centrípetes i uniformadores que dominen la (maleïda) Societat del Benestar.

Clar que, per acabar, i tal i com estan les coses en aquest món globalitzat, altament informat i al mateix temps altament indocumentat, que persegueix criminalment la memòria a l'escola i que després es queixa de la devastació que provoca l'Alzheimer massiu, caldrà ser cada cop més 'excèntric', perquè ben aviat només ells, els excèntrics, sabran com dir el nom del porc cada vegada que un concepte, en aquesta cultura refractària a esbrinar i a protegir les diferències, sigui víctima de l'usurpació ideològica o mediàtica. Bon espectacle el dels excèntrics convertits en defensors de la disciplina! (i per què no?); serà veritat que, més enllà dels excèntrics, només hi haurà ja funcionaris amb vocació de funcionaris? (aquests són els pitjors: *vadant retro!*).